

נמצאים בבידוד? עם הספרים המרתקים "שבת טיש" ו"מידות טיש", לא תהיו מבודדים!

גיליון מס' 411

פרשת כי תצא, ט' באלול תש"פ

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות * פנינים ופרפראות * מדות והליכות *

פנינים

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ (כא, י) - בַּפְּסוּק זֶה נִרְמְזָה הַתְּשׁוּבָה בְּאֵלּוּל, שְׁכֵן סוֹפֵי הַתְּבוּת הֵם בְּגִימְטְרִיָּה אֵלּוּל, וְכֵן דָּרַשׁ הָאֲרִיז"ל אֵת הַפְּסוּק וּבִקְרָתָה אֶת־אֲבִיךָ וְאֵת אִמָּה יוֹדֵחַ יָמִים, עַל חֲדָשׁ אֵלּוּל, שֶׁהַבְּכִיָּה טוֹבָה בּוֹ לַתְּשׁוּבָה. וְרֹאשֵׁי תְבוּת הַפְּסוּק עִם וַנְתַנּוּ הֵם בְּגִימְטְרִיָּה תַעֲנֶנּוּ, לְרַמֵּז שֶׁאִם תְּשׁוּבוּ בְּהַשׁוּבָה בְּחֲדָשׁ אֵלּוּל, תַעֲנֶנּוּ בְּתַשְׁרֵי לְשָׁנָה טוֹבָה. (מחמדי שמים)

תִּצְאָה נוֹטְרִיקוֹן אִישׁ צְדִיק תָּמִים, כִּי הַיּוֹצֵאִים לַמִּלְחָמָה הֵם צְדִיקִים, שְׁכֵן הֵיטָא וְרַד־הַלְבָב מֵהַעֲבֹרוֹת שֶׁבִידוּ כְּכֵן שֶׁב לְבִיתוֹ, וְנִמְצָא שָׂרָק צְדִיקִים גְּמוּרִים יִצְאוּ לַמִּלְחָמָה. (תפוחי חיים)

בַּמִּלְחָמָה הַיָּצֵר הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְתַבַּת כִּי־נוֹטְרִיקוֹן כְּלִיזֵם, כִּי בְּכִלְיוֹם מִתְגַּבֵּר הַיָּצֵר הָרַע עַל־הָאִים וְצָרִיךְ לְהִלָּחֵם בּוֹ. (פחד דוד)

סוֹפֵי הַתְּבוּת כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה הֵם תַּבַּת הַי"א, שֶׁהֵיא נוֹטְרִיקוֹן חַבּוּבֵשׁ אֶת־יִצְרוֹ שֶׁהוּא הַגְּבוּר הָאֲמִתִּי בַּמִּלְחָמָה. (חסד לאברהם)

וְשָׁבִית שְׁבִיז (שם) - נוֹטְרִיקוֹן וּמִיָּחֲדִים שֶׁמֶךְ בְּכִלְיוֹם תָּמִיד וְאוֹמְרִים בְּאִתְּכָה שִׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל, כְּדַבְּרֵי רַבֵּי יוֹחֲנָן בְּשֵׁם רַשְׁבַּי, אָמַר הַקְּב"ה לְיִשְׂרָאֵל, אִפְלוּ לֹא קִיַּמְתֶּם אֵלָּא קְרִיאַת שִׁמְעֵי שְׁחָרִית וְעִרְבִית, אִי אַתֶּם נִמְסְרִים בְּיָדָם, וְלָכֵן זֹכִים לִידֵי וַנְתַנּוּ ה' אֶלְקֵיךָ בַּיָּדָה. (ברכת אברהם)

הַתְּבוּת כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנְתַנּוּ ה' בְּגִימְטְרִיָּה מְשַׁבְּחָה לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ, כְּדַבְּרֵי חֲזו"ל שֶׁאִם פָּגַע בָּךְ מַגֵּל זֶה מְשַׁבְּחָה לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ. וְרֹאשֵׁי הַתְּבוּת לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ בְּגִימְטְרִיָּה ק"א, שֶׁהַרְוֵצָה לְהִלָּחֵם בְּשִׁבְחָה לְשֵׁנָה פָּרְקוּ ק"א פְּעֻמִּים, וְיִזְכֶּה שִׁיתְקַיֵּם בּוֹ וַנְתַנּוּ ה' אֶלְקֵיךָ בַּיָּדָה, בְּתַחֲיִנַת וְתַלְמוּדוֹ בַּיָּדוֹ. (איל וצבי)

אֲשֶׁת יִפְתָּרְתָּאֵר וְהִשְׁקֵתָּ בָּהּ (כא, יא) - נוֹטְרִיקוֹן אֲרִיזֵי שֶׁפָּתְרָה תַּפְתָּח, פִּי יִגִּיד תְּהַלְתָּח, אֵל תְּשִׁיבֵנו רִיקָם, חֲנִנּוּ וְעֲנֵנוּ שִׁמְעֵי קוֹל תַּפְלַתְנוּ, כִּי בַתְּפֹלָה מִתְגַּבְּרִים עַל־הַיָּצֵר. (אמרי מרדכי)

כִּי בְּגִימְטְרִיָּה שְׁלֹשִׁים לְרַמֵּז לְשִׁלְשִׁים יָמֵי חֲדָשׁ אֵלּוּל, תֵּצֵא נוֹטְרִיקוֹן תַּקִּיעָה - רֹאשׁ הַשָּׁנָה, צוּם - יוֹם הַכַּפּוּרִים, אֶל־ף - רָמֵז לְסִפּוֹת שֶׁנִּקְרָא רֹאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְשָׁבִית גִּימְטְרִיָּה הַתְּשׁוּבָה. (אור תורה)

ספורים בפרשה

השב תשיבם לאחיד (כב, א)

רַבֵּי אַבְרָהָם וְעַקְנִיּוֹן, מִיְקַרְבֵי בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם, הָיָה נוֹהֵג לִקְבֹּץ תִּינוּקוֹת שְׁלִיבֵי־דָבָר בְּשַׁבְת־קֶדֶשׁ אַחַר הַצְּהָרִים, אֵל בֵּית־הַפְּנִסָּה, וְהָיָה אוֹמֵר עִמָּם פָּרְקֵי תְהִלָּים, מִחֲלֹק לָהֶם מִיְּמֵי מִתְּנִיקָה וּמִסַּפֵּר בְּאֲזִינוּתָם סְפוּרֵי צְדִיקִים וּמִדּוֹת נְאֻצְלוֹת. פַּעַם סִפֵּר לִילְלֵי הַחֶמֶד עַל אִישׁ עֲנִי אֶחָד בְּרִטְוִיבִים, שֶׁמְצָא שֶׁרְשָׁרְתׁ זָהָב יִקְרָה בְּבֵית־הַפְּנִסָּה. בְּקֶשׁ הָאִישׁ לְקַיֵּם מִצְוַת הַשְּׁבֵת אַבְדָּה, וְתָלָה מוֹדְעוֹת עַל דְּבַר הַמְצִיאָהּ, אֵךְ בְּמִשְׁךְ שָׁנָה תְּמִימָה לֹא הוֹפִיעַ אֶף אֶחָד לְדַרְשׁ אוֹתָהּ. יוֹם אֶחָד, קָרָא אָדָם אֶחָד אֵת הַמוֹדְעָה הַיּוֹשָׁנָה, וְבָא לְדַרְשׁ אֶת־הָאֲבָדָה עַל־פִּי סַמְנִיָּה. שִׁמְעַת הַמוֹצָא אֶת־הַסְּמָנִים, וּבְקֶשׁ מִפְּנֵי לְהַמְתִּין מַעֲט, עַד שֶׁיִּבְדֹּק אִם הַסְּמָנִים נְכוּנִים. לְאַחַר זְמַן קָצֵר יִצָּא וְאָשַׁר כִּי אִמָּנָם הַסְּמָנִים נְכוּנִים, אֲבָל בְּמִקוֹם לְהַשִּׁיב לוֹ אֶת־הַשְּׁרְשָׁרְתׁ מִיָּד, בְּקֶשׁ מֵהַמְּאֵבֵד לְהַמְתִּין מַעֲט עַד־שׁוּבוֹ. לְאַחַר זְמַן־מָה שֶׁב לְבִיתוֹ עִם מְאֻכְלִים שׁוֹנִים, וְאֶחָדוֹ הַשְּׁתָּרְכוּ שְׁמוֹנָה אֲנָשִׁים, אוֹתָם לָקַט מִרְחוּבוֹת הָעִיר וּבְקֶשׁ מֵהֶם לְהַשְׁתַּתֵּף בְּסַעֲדַת מִצְוָה. אֵף אֶחָד לֹא הִבִּין לְאִיזוֹ סַעֲדָה בִּנְתָוָה, אוֹלָם בְּלִם נָטְלוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְהִסְבּוּ לְסַעֲדָה, בְּלִי לְהִבִּין עַל־מָה וְלָמָּה. לְפַתַּע קָם בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁלֶּף מִפִּיסוֹ אֵת שְׁרְשָׁרְתׁ הַזָּהָב, וְשָׂאֵל שׁוּב אֵת הַמְּאֵבֵד עַל־הַסְּמָנִים שְׁלוֹ, וְהָרָאָה לְכָל הַמְּסַבִּים כִּי הַסְּמָנִים נְכוּנִים. לְאַחַר מִכֵּן עָצַם אֶת־עֵינָיו, וְאָמַר בְּהַתְרַגְּשׁוֹת "לִשֵׁם יְחִיד, הִרִינִי מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה מִרְחֻמְךָ שֶׁל הַשְּׁבֵת אַבְדָּה", וּמִתּוֹךְ שִׁמְחָה עֲצוּמָה שְׁלִי־מִצְוָה, נִתַּן אֵת הָאֲבָדָה בְּיָדוֹ שֶׁל הָאוֹרַח. בְּסַפּוֹר נִפְלָא זֶה, בְּקֶשׁ רַבֵּי אַבְרָהָם וְעַקְנִיּוֹן לְהַשְׁרִישׁ בְּקֶרֶב צְעִירֵי הַצֶּאֱנָה, אֵת הַשְּׁמִיחָה הַגְּדוּלָּה שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ בְּאֶשֶׁר מְקִימִים כְּלִי־מִצְוָה, וְלֹא לְעִשׂוֹתָהּ בְּלִי בְּנֵה מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלַמְּדָה.

לא יבא ממזר בקהל ה' (כג, א)

לְאַחַר שְׂרַבֵי אִיזִיל חֲרִיף הַתְּמַנָּה לְרַבְנַת הָעִיר סְלוֹנִים, בָּאוּ אֵלָיו רַבִּים מִבְּנֵי הָעִיר בַּתְּלוּנוֹת עַל אֶחָד מִפְּרָגְסֵי הַקְּהֵל, עֲשִׂיר מִפְּלָג וְתַקִּיף בְּדַעְתּוֹ, אֲשֶׁר מְקַרֵּב הוּא לְרִשׁוֹת, וְלָכֵן מִתְעַמֵּר הוּא בְּקֵהֵל וְעוֹשֶׂה בָּהֶם כְּכֹל הָעוֹלָה עַל־רוּחוֹ. הַפְּרָגֵס הָיָה מִשְׁפָּחָה שְׁפָלָה, וְאֵף רַגְנֵי אַחֲרָיו שְׂאִינוּ מִזְרֵעַ פֶּשֶׁר, וּמַעֲזוּלָם אֵף לֹא נִבְחַר לְכַהֲנָתוֹ, אֶלָּא הִמְלִיךְ אֶת־עַצְמוֹ בְּכַח הַזְרֹעַ וְהַמְּמוֹן. כְּשָׂבָא רַבֵּי אִיזִיל עֲמַז בְּדָבָרִים עַל הַמְּשָׁרָה שֶׁנִּטַּל לְעַצְמוֹ בְּגוּלָה, טַעַן הֵלָּה בְּחֻצְפָּה וְאָמַר: "הַקְּהֵל - זֶה אֲנִי! נַעֲנֶה רַבֵּי אִיזִיל וְאָמַר מִיָּד: "מַעֲשֵׂה בְּשִׁלְשׁוֹה שְׂבָאוּ בְּטָרְנִיָּה לְפָנֵי הַקְּב"ה, תַּפְלַת 'עֲלִינוּ לְשִׁבְח' וְטַעַנְתָּה בְּפִיָּה לָמָּה קָבַעוּ אוֹתָהּ בְּסוֹף הַתַּפְּלָה, וְאֲנָשִׁים הַמְּקַהְרִים הוֹפְכִים אוֹתָהּ לְתַפְּלָה חֲטוּפָה; הַסַּעֲדָה הַשְּׁלִישִׁית בְּשֵׁבֶת הַתְּלוּנָה עַל שְׂאֵת שְׁתֵּי הַסַּעֲדוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת מְכַבְּדִים בְּבִשְׁרֵי וְדָגִים, וְבָהּ אוֹכְלִים רַק בְּזִית חֵלֶה וְדָג מְלוּחֵ; וְכֵן בָּא הָאֲסוּר לְבוֹא בְּקֵהֵל וְטַעַן שֶׁלֹּא הוּא חֲטָא אֶלָּא אֲבוֹתָיו, וּמַדּוּעַ עָלָיו לְהַעֲנִשׁ עַל לֹא עוֹל בְּכַפּוֹ? נַעֲנֶה לָהֶם הַקְּב"ה, וְכִדֵּי לְהַפִּיס אֶת־דַּעְתָּם תַּקַּן בָּךְ, אֵת תַּפְּלַת 'עֲלִינוּ לְשִׁבְח' יִקְבְּעוּ בְּאֲמֻצַּע תַּפְּלַת מוֹסַף שֶׁל הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים, וְיִאֲמְרוּ אוֹתָהּ בְּחִיל וְרַעְדָה. אֵת הַסַּעֲדָה הַשְּׁלִישִׁית וּפְיָסוּ בְּקֵהֵל לְחוֹת הַחֲסִידִים הַמְּרַבִּים בָּהּ בַּתּוֹרָה וּבְזִמְרָה וּמְרוֹמְמִים אֵת בְּבוּדָה וּמַעֲמָדָה, וְאֵלּוּ הָאֲסוּר לְבוֹא בְּקֵהֵל יִתְמַנָּה בְּכַח עַצְמוֹ לְפָרְגֵס קֵהֵל סְלוֹנִים, וְאִם אֵין הַמְּמוֹז בָּא בְּקֵהֵל, יִכְרִיז אוֹתוֹ פְּרָגֵס עַל־עַצְמוֹ וְיִאֲמַר אֲנִי הַקְּהֵל"...

היה היה

השב תשיבם לאהיד

"גאונים רבים הפרתי, צדיקים וקדושים, ומפלם לא ראיתי צדיק גרבי זלמן בהר"ד, שהיה קדש קדשים, עולה תמימה". במלים נשנבות אלו, התבטא רבי שמואל אהרן יודלביץ בעל "מעיל שמואל", על הצדיק רבי שלמה זלמן ויספיש, בנו של רבי דוד בהר"ן, שנקרא עלישם אביו הצדיק הנודע רבי נחום לעוי משאדיק, עליו אמרו זקני ירושלים שהיה אחד מל"ו הצדיקים ששתל הקב"ה בדורו, ועל מצבתו בהר הזיתים נחרתו תארים נשגבים ובלתי שכיחים בירושלים של-מעלה: "איש קדוש וטהור, בן שמונה שנה החל לדרש ה', והקדיש פליימי בתורה ועבודה ובתענית וסגופים במקטירות נפש, לא פסק פומה מגרסא יום וליל, זכה ללמד וללמד והעמיד תלמידים הרבה". מאז לדתו בשנת תרמ"ד, נבר היה כי מקנת גרבי זלמן נשמה גבוהה ועלאית, ומילדותו התבלט בגנוני קשה ופרישות. שאיפה עזה היתה לו לילד, להתברך מפי רבי יהושע ליב דיסקין מבריסק, אולם אביו שהיה תלמידו של הרב מבריסק, לא החיו בנפשו לבוא ביום גיל ולהטריד לשם-כף את גאון ישראל. מה עשה הילד? המתין לשעת הנשור, ובגיל הסדר לא השיב את האפיקומן לאביו, עד שהבטיח לו שיקח אותו לרבי יהושע ליב כדי להתברך מפי. "מוצא שפתך תשמר", והאב קים את-הבטחתו. באחד הימים, הלך עמו לביתו של הרב מבריסק, אך כשעמד ליד פתח הבית, התמלא רבי דוד חרדה ואימה מרוב הגדול, ופנה לחזר על-עקבותיו. כשראה זאת זלמן הקטן, פרץ בבכי עד שהרבנית מבריסק אמרה: "אם בוכה הוא בשביל להתברך מפי הרב, ראוי הוא באמת לכך", והכניסה אותו אל רבי יהושע ליב. הביט בו הרב מבריסק בעיניו הסהורות, וברכו "הי רצון, שתהיה יהודי אמתי וכשר". ברבתו של צדיק עשתה רשם, והכל נבאו לו גדולות ונצורות.

באחד מימי חל המועד סבות, נפל רבי צבי מיכל שפירא בעל "ציץ הקדש", מגאון ירושלים הנודעים, ואבד את-הכרתו, בעודו יושב בסכתו. נרעשו תלמידיו ובני-ביתו, ואחזו בו כדי להכניסו לביתו, אך לפליאתם התגבר רבי צבי מיכל, שהכרתו טרם שבה אליו כליל, ודרש שלא ימישוהו ממקומו ויותירוהו בספה. ירושלים היתה פמורקחה, ועקה גדולה קמה ורבים אצו אל הבתל המערבי כדי לעזר רחמים לבריאיו ושלמותו של הצדיק. עברה שעה ארבה, והפלת הרבים בקעה וקיעים, ורבי צבי מיכל פקח את-עיניו. "חשבתו שהגיעה שעתו", הסביר למקבריו, "ואלו הם רגעי האחרונים, ולכן בקשתי לנצלם עד-תם במצות סכה, ולהוסיף לעצמי עוד מצות לכף המאזנים טרם עלוטי לעמד לפני בית-דין של-מעלה לתן וחשבון וחשבון על פל-מעשיי". לכך בקשתי להתור בספה ולא חפצתי להגנם הביתה", הטעים רבי צבי מיכל באזניהם.

המתפללים שבו מן הבתל המערבי, אחרים חזרו מציוני הצדיקים בהר הזיתים, לשם הלכו כדי לשפך שיח לבריאיו של רבי צבי מיכל הצדיק, אולם הנער זלמן איננו. בדאגה המתונה הוריו ובני משפחתו, ואמרו כי בודאי הרחיק לכת עד מערת שמעון הצדיק, כדי להתפלל שם על-קברו של הכהן הגדול משירי הנכנסת הגדולה, אולם הערב כבר ירד והנער איננו. הביט האב וראה, כי גם הלולב של בנו נעלם, ופליאתו גברה. הלילה עבר, וגם הבקר שלמחרת, ורק בשעות הצהרית חזר הנער. הלולב בימינו, האתרוג בשמאלו, ונעליו מתחת לבית-שחיו. "היכן היית?" תהו בלם, "ומדוע נעלית תחת ידך ולא על-רגליך?" פתח זלמן וספר את-קורותיו: "אמש, כאשר שמעתי את הבשורה הקשה על-עלפוננו של רבי צבי מיכל, הצטערתי מאד והחלטתי לצאת לעיר האבות חברון. יחד עם חברי, כדי להתפלל לרפואתו במערת הפכפלה, ולהרעיש עולמות בקברי אבותינו הקדושים, למען רפואתו של-הצדיק. חברי שכר חמור לרכיבה, וכשהגענו לחברון, עמדנו כל הלילה בתפלה ובתחנונים. לפנות בקר, ירדתי לטבל במקנה של רבי אליהו מני, רבה שלי-חברון, יחד עם מתפללי מנין הותיקון. לאחר שהתפללנו שחרית, עלינו על החמור לשוב לירושלים, והנה באמצע הדרך אני חש כי דבר-מה ארע לנעלים שלי והן אינן נוחות לרגלי. התבוננתי בהן, ולצערי גלית, כי בחשקה שהיתה בבית הטבילה באשמרת הבקר, החלפתי את נעלי עם אדם אחר, ומיד בקשתי מחברי לעצר את-החמור ולשוב לחברון, כדי להשיב את הנעלים לבעליה. אולם החבר סרב לבקשתי, וטען בפני, כי הוא שכר את-החמור ליממה אחת, ואם נשוב לחברון, נאחר את מועד השבת החמור, ונצטרך להכפיל את דמי השכירות. לא היתה לי אפוא הבררה, וחלצתי את הנעלים, שכן שואל שלא מדעת הבעלים דינו בגזל, ולא רציתי להכשל בעון הגזל".

התפעלו בני הבית ממדותיו הנאצלות של בנם היקר, שטרח לנסע עד חברון הרחוקה כדי להתפלל לרפואת הצדיק, ואף חזר יחד את-פלי-הדרך הארבה, כדי שלא להכשל חלילה בשמוש בדבר שאינו שלו, אולם לפתע התערב האב רבי דוד בהר"ן, שצדקותו היתה לשם דבר, ואמרו: "מה תרוץ הוא זה, שיש להשיב את החמור פמועד? היה לך לרדת מעל החמור, להניח לחברך לשוב לירושלים כדי להתחזר, ולעשות את-דרךך רגלים יחפות עד-חברון, כדי לחפש את-הנעלים ולהשיבן לו. והרי עליך נאמר מצוה הבאה לידך, אלי-תחמיצנה". "עדין לא מאחר", אמר הנער בתמימות ובטהר-לב, ומיד סב על-עקבותיו כשהוא יחד, הנעלים תחת בית-שחיו, ופנה לעשות את-דרךו וגלי עד חברון, כדי לקים את המצוה הבאה לידו, מצות השבת אבדה....

מאורות

רבי יצחק גאטינו מאזמיר
ליום ההולולא י"ד באבול תקס"ט

מגדולי רבני אומיר, ההכם השלם והכולל פנתרת על-מצבתו שם. תלמידו המובהק היה רבי חיים פלאגי מאזמיר, והוא מזכירו פעמים רבות בספריו בתארי כבוד "אדוני מורי הקדוש", וכן "מורי הרב המובהק". אביו רבי אלקים גאטינו, היה מגדולי רבני אומיר וחבר פכה ספרים, בהם "הושעת ראם" על ספר המזרחי לפדוש רש"י, וכן "יצחק רינן" על-הרמב"ם. גם רבי יצחק הלך בדרך אביו להתעסק בדברי רש"י עם דברי המזרחי, כפי שמספר רבי חיים פלאגי: "כד הוינא טליא, בהיותו תלמיד קטן לפני עטרת ראשי, מורי הרב המפלא בעל ספר בית יצחק, דגם הוא אהז מעשה מר אביו הרב הושעת ראם". לקמד ככל-שבוע בסדר רש"י וראם והחונים עליו, אז גם אני נכנס חשק בלבי, ונהי לי חבר על הראם בדרך שקלא וטריא בארבה, שהייתי לומד עם אחד מגדולי תלמידיו, והייתי מותב משמו גס-כן פכה דברים טובים ונבוחים". אביו-אביו רבי יצחק, הקדיש את-בנו רבי אלקים לתורה משחר ילדותו, ובשנת תק"ב באשר פרצה שרפה בעיר אומיר וכל בתי המדרשות שבה היו למאכלת אש, לא חס על-זקנותו בהיותו בן שבעים שנה, ונסע לשלונקי, בה שהה כעשרים חדש, כדי שהבן יוכל ללמד תורה עד שהחיים חזרו למסלולם באומיר. רבי יצחק נודע בגאונותו והכמתו, וכתב חדושי תורה רבים. בין חבריו נמנים: "בית יצחק" - חדושים על הרמב"ם, "בית מועד" - חדושים על מסכתות הש"ס ודרושי, והספר "מינון לשמחה".

יוסיף דעת

תאריך פרץ מלחמת העולם השנייה, י"ז באבול תרצ"ט, חל תמיד בסמוך לפישות כ"יתצא" שבסופה צטווינו על זכירת מעשה עמלק ומחיותו. בקיץ תרנ"ח, ביקר הקיסר הגרמני וילהלם השני בארץ ישראל, והקהלה היהודית הקימה לכבודו שער כבוד מפואר, ורבים יצאו לקראתו וברכו עליו "שנתן מבורו לבשר ודם", אולם רבי יוסף חיים זוננפלד, לימים רבה של-ירושלים, לא יצא לקראתו, מפני ששמע מרוב מהר"ל דיסקין, שנפטר זמן-מה לאחר מכן, כי מסורת נידו בשם הגר"א מוילנא כי האומה הגרמנית היא מזרע עמלק, ונתן סימן לכך, שטיבם של העמלקים להתהדר כלפי חוץ ותוכנם מלא ארס ושנאה כלפי ישראל. מסופר, כי רבי צבי מיכל שפירא, מגדולי ירושלים ובעל "ציץ הקדוש", התלבט אם לצאת לקראת המלך ולכות לברכה הנדירה, אך באותו יום נשפך עליו קומקום של מים חמים, והבין כי מן-השמים עיכבו בערו. "חז"ל במגילה דרשו את הפסוק "וממו אל-תפק" - "זו גרמניה שלי-אדום" כגורסת הגר"א והיעב"ץ שהוסיף "זו אשכנז". הגר"י מבריסק סיפר, כי זקנו רבי חיים מולדוין הגיע פעם אל הצאר הרוסי בפטרבורג, ובזמן שהמתין לו כבדו שם שני נערים, ואחד מהם סטר בחוצפה על-פני הרב היהודי. כששב רבי חיים לביתו, אמר למקורביו שראה באותו נער את כל הסימנים שקיבל מרוב הגר"א מוילנא, והכיר בו שהוא מזרע עמלק, וחזה כי עם ישראל יסבול צרות רבות מאותו נער. לימים, התברר הנער כצאר ניקולא, שהצר לישראל יותר מכל מנהיגי רוסיה, ועמד מאחורי התוכנית השטנית של הקנטוניסטים. אחרים מוסיפים לספר על רבי חיים, שכבר בעת לידתו של הצאר ניקולא, התנבא כי תמיד להיות צורר היהודים, שכן שמו מתחיל בגו"ן כמו צוררי ישראל לדורותיהם: נמרוד, נבוכדנצר, נבוזראדן ונירון קיסר. רבי אלחנן וסרמן כתב אף הוא בשם רבו "החפץ חיים" כי אנשי ה"קפקצי" - המחלקה היהודית במפלגה הקומוניסטית ברוסיה, בה היו מתבוללים רבים, הם מזרע עמלק.

על־דבר אשר לא־קדמו אתכם בלחם ובמים

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

בִּי־תצא לַמִּלְחָמָה עֲלֵי־אֹיְבֹיךָ - ובדרך רמז תתבאר הפרשה על־יזה הדרך. הנה כְּלִי־בָנִין הַעוֹלָם וְקוֹיָמוֹ, תְּלוּי בַמַּעֲשֵׂה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִם יִיטִיבוּ דְרָבָהִים - הַעוֹלָם קָם וְיִשְׁמָחוּ הַשָּׁמַיִם וְגַלְגַּל הָאָרֶץ, גַּם ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׂמַח וְגַלְגַּל בְּנוֹ, וְיִשֶׁר דְרָבָם שְׁלֵי־יִשְׂרָאֵל תְּלוּי בַנְּצֻחֹן יִצְרָר הָרַע, וְכָא הַפְתּוּב לְהַעֲרִי הָאָדָם, כִּי בִיצִיאָתוֹ מֵעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן לְבוֹא לְעוֹלָם הַזֶּה, הִיָּה מוֹכֵן לַמִּלְחָמָה, כִּי לֹא יִחְשַׁב שְׂאִין צָרִיד תַּגְבֵּרַת לַנְּצֻחֹן זֶה, אֲלֵא אֲדַבְרָה, לֹא יִקְרָא מִלְחָמָה, עַל־דָּרָךְ אֲמִרְסָא אִיָּזוּהוּ גַבּוּד? הַכּוֹשֵׁב אֲתִי־צִירוֹ, שְׂאִין בְּגוּדָה גְדוֹלָה מִזֶּה, וְלָזֶה אָמַר לַמִּלְחָמָה בַּפְתִּיחַ תַּחַת הַקְּלָמִיד:

וְאֹמְרוּ עֲלֵי־אֹיְבֹיךָ - כָּא לְהַעֲרִי, כִּי לֹא מִלְחָמָה זֶה כְּגַבּוּד הַלּוֹחֵם לְכַבֵּד עֵיר וְכַשְׂקוֹץ בַּמִּלְחָמָה יִפְנֶה וְיִלְכֵךְ לְעֵצְמוֹ, אֲלֵא בְּאֵדָם הַלּוֹחֵם עִם־אֹיְבָיו, שְׂאִם יִתְרַשֵּׁל יָקוּם עָלָיו וְתַפְּחוּ, כְּמוֹכֵן אִם יִתְרַשֵּׁל הָאָדָם מִלְּחָם אֲתֵי־הַאֲוִיב, יָקוּם עָלָיו וְיִאָּבְדוּהוּ מִיְהַעוֹלָם, וּמִכִּסְיָתוֹ הַתְּנוּבָה, שְׂהַגֵּם שְׂתַקִּיף הוּא הַיִּצְרָר מִכַּח הַאֲנֻשִׁי, אֲדַע־עַל־פִּירְכֵן יִתְנַהֵו ה' בְּדוֹדוֹ. וְאֹמְרוּ וְשִׁבִית שְׂבִי - דְקִדְקָ לִמְרו שְׂבִיז לֹא אוֹתוֹ, שְׂאִין בּוֹ מִקְשָׁ עֵצְמוֹ וְהַעֲדָרוֹ הוּא הַמְקוּוָה, אֲלֵא שְׂבִיז פְּרוּשׁ מַה שְׂשִׁבָה הוּא מִבְּחִינַת הַטּוֹב מִקְדָּ וּמִכִּיּוֹצֵא בְךָ בַּפְתִּיחַ וּבַנְּצֻחֹנוֹ שְׂפַמָּה נְשִׁמַת מַעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׂבִיזוֹת בְּדוֹדוֹ:

וְאֹמְרוּ וְרֵאִית בַּשְּׂבִיחָה אֵשֶׁת יִפְתִּיתָאָר - אָמַר אֵשֶׁת סְמוּדָה, פְּרוּשׁ נְשִׁמַת אָדָם, כִּי אִין הַסִּימָ שׁוֹלֵט בַּנְּפֶשׁ עַד שְׂתַרְדַּ מִטָּה וְתַכְנֵם בְּאֵדָם מִמֶּנּוּ הוּא לִוְקָחָה בַּשְּׂבִי, וְהַנְּפֶשׁ תַּקְרָא אִשְׁוָה, וְקָרָא לֹא יִפְתִּיתָאָר כִּי הַנְּפֶשׁ יָפָה עַד־יִמָּאָד אֲלֵא שְׂמַתְנוּלַת בַּמַּעֲשִׂיָה הַרְעִיָה, וּכְשִׁינְצֵחַ הַיִּצְרָר, אִז יִשְׁכֵּל הָאָדָם נְנַפְשׁוֹ מִהַיִּצְרָה וּמַה־נְעִימָה הַיָּא:

הַמְּגִיד מְדוּבְנָא, רַבִּי יַעֲקֹב קֶרֶנֶץ, נוֹדַע בַּמְשֻׁלְיוֹ הַקּוֹלְעִים וּבְדַרְשׁוֹתָיו הַנִּפְלְאוֹת, אֲשֶׁר קָדְרוּ כְּלִי־בַב וְהַקְּסִימוֹ אֲתִי־שׁוֹמְעֵיהֶם. נוֹהַג הָיָה לְגַדֵּד בֵּין הַקְּהָלוֹת, לְעוֹדֵד אֲתֵי־הַעַם בְּדַבְרֵי נַעַם, וְלְהַפִּיחַ בְּהֶם נְשִׁמַת חַיִּים. אַרְעֵ פַעַם, וּבַעֲרֹב שְׂבַת נִקְלַע הַמְּגִיד לְעִירָה מִרְחֻקָה, וְשָׁמַע אֶת הַתּוֹשְׁבִים מִסְּפָרִים זֶה לָזֶה, כִּי אֲמַשׁ הִגִּיעַ לְכָאן הַמְּגִיד מְדוּבְנָא הַנּוֹדַע, וּבְשִׁבְתֵי־קֹדֶשׁ לְאַחַר הַתְּפִלָּה, עוֹמֵד הוּא לְשִׂאת אֶת דְּבָרָיו הַנִּפְלְאוֹים בְּבֵית־הַמְּדַרְשׁ שְׂבַע־עִירָה. הַבֵּין הַמְּגִיד בַּפְּקֻחוֹתוֹ, כִּי מֵאֵן דְּהוּ הַתְּנַזְּהָ בְּתוֹר הַמְּגִיד מְדוּבְנָא כְּדִי לְהַאֲדִיר אֲתִי־שָׁמוֹ וְלְזַכּוֹת לְכַבּוֹד וְשִׁכָר לֹא־לוֹ, אֲךָ שְׂתַק וְלֹא אָמַר מְאֻמָּה. יַחַד עִם בְּנֵי הָעִירָה, נִדְחַק גַּם הַמְּגִיד מְדוּבְנָא אֶל בֵּית הַמְּדַרְשׁ, שְׁהָיָה צָר מִהַכִּיל אֲתִי־כְּלֵי־הַתּוֹשְׁבִים שְׂבָאוֹ לְשָׁמַע אֶת דְּרָשׁוֹתָיו שֶׁל 'הַמְּגִיד מְדוּבְנָא', אֲשֶׁר שָׁמוֹ יִצְא לְפָנָיו בְּכָל־הָאָרֶץ. וְהָיָה עֲלֵה הַלָּה עַל הַבֵּימָה, וְהַחֵל לְשִׂאת אֲתִי־דְרָשׁוֹתָיו שְׁהָיָה מְתַבְּלַת בַּמְשֻׁלִים מַעֲנִינִים וְסַפּוּרִים נְאִים, שְׂמַעְצָאוֹ חֵן בְּעֵינֵי הַשׁוֹמְעִים. הַחֲבַר, כִּי הָאִישׁ שָׁמַע פַּעַם דְּרָשָׁה מִפִּי הַמְּגִיד מְדוּבְנָא, שְׂנֵנָה הֵיטֵב, וְהַחֵל לְסוֹכֵב בֵּין הַקְּהָלוֹת, כְּשֶׁהוּא מְצִיג אֲתִי־עֵצְמוֹ בְּתוֹר הַמְּגִיד מְדוּבְנָא. שׁוֹמַע רַבִּי יַעֲקֹב אֶת הַדְּרָשָׁה הַגְּנוּבָה, רוֹאֵה כִּי־צָדַק הַלָּה מִתְּכַבֵּד עַל־חֲשׁוֹנוֹ, אֲוֹלָם מְחַל עַל־כְּבוֹדוֹ וְלֹא תַבַּע אֲתִי־עַלְבוּנוֹ. אֲוֹלָם לְפַתַּח תְּחִלָּה וְהַחֲלִיט שְׂלֵא לְשִׂתַק יוֹתֵר. הָיָה זֶה לְאַחַר שְׂאוֹתוֹ מְגִיד הַחֵל לְגַבֵּב דְּבָרֵי הַבְּאִי מְשֻׁלוֹ, שְׂרַבֵּב הַשְּׂקֻפּוֹת פְּסוּלוֹת וְרַעֲיוֹנוֹת כּוֹזְבִים לְתוֹךְ דְּרָשׁוֹתָיו הַגְּנוּבָה, וְרַבִּי יַעֲקֹב תְּחִלָּה לְרֵאוֹת אֶת הַהִשְׁפָּעָה הַהִרְסָנִית שֶׁהַדְּבָרִים עוֹלוֹלִים לְטַעַת בְּבַב הַהִמּוֹן. "חֵדֵל מִדְּבָרֶיךָ!" נְשִׁמְעָה לְפַתַּח שְׂאֵנָה מִפְּתַח בֵּית־הַמְּדַרְשׁ, וּלְגַבֵּב עֵינֵיהֶם הַנְּדַחְמוֹת שֶׁל קֵהֵל הַמִּתְפַּלְלִים, נְעַמַד רַבִּי יַעֲקֹב וְשָׁעַן: "אֲנִי הוּא הַמְּגִיד מְדוּבְנָא הָאֲמַתִּי, וְאִישׁ זֶה אִינוֹ אֲלֵא אִישׁ נוֹכַח וְרַע מַעֲלָלִים". הַס הַשְׁלָכָה בְּבֵית־הַמְּדַרְשׁ, אֲלֵא שְׁהַדְרָשׁוֹ עֵנָה עִזּוֹת וְשָׁעַן לְהַפְּךָ, כִּי הוּא הַמְּגִיד מְדוּבְנָא הָאֲמַתִּי וְלְשָׂא מְטִילִים בּוֹ דְּפִי, וּכְשִׁרְאָה רַבִּי יַעֲקֹב כִּי הַקְּהָל גְּבוּד וְלֹא יוֹדַע לְמִי לְהִאֲמִין, פְּנָה וְהִצִּיעַ: "כְּדִי לְהוֹכִיחַ מִי מַשְׁנִינֵנו הוּא הַמְּגִיד מְדוּבְנָא הָאֲמַתִּי, מְצִיעַ אֲנִי לְפַתַּח שְׂנֵי סְפָרִים לְפָנֵינוּ, מְבַלִּי לְבָדֵק מְרֵאשׁ אִילוֹ סְפָרִים וּבְאִיָּזָה מְקוּם לְפַתַּח, וּמִי מֵאֲתָנוּ שְׂיִצְלִיחַ, תוֹךְ כְּדִי דְבוֹר וּבְכִי הַכְּנָה מְרֵאשׁ, לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשְׂנֵי הַסְּפָרִים כְּדִי לְהַמְשִׁיל מְשֻׁל וּנְמַשְׁל, הוּא הַמְּגִיד הָאֲמַתִּי". עַל־אֲתֵר הוֹבְאוּ שְׂנֵי סְפָרִים אֶל הַבֵּימָה, הָרֵאשׁוֹן סְדוּר שְׂנַפְתַּח בְּסִלְיָחוֹת "מִי שְׁעֵנָה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָה הוּא יַעֲנֵנו", וְהַשְּׂנִי חֲמַשׁ שְׂנַפְתַּח בְּפָרְשָׁתוֹ, פְּרָשַׁת בִּי־תִצַּח, בַּסְּסוּק "לֹא־יָבֵא עֲמוּנָו וּמוֹאָבֵי בְקַלָּה ה' עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קָדְמוּ אֲתֶכֶם בַּלְחָם וּבַמִּים". כְּלָם הַמְּתִינֵנו לְמוֹצֵא פִּיו שֶׁל הַמְּגִיד הָרֵאשׁוֹן, אֲוֹלָם הוּא עֹמֵד פְּאַלְס לֹא יִפְתַּח פִּיו וְלֹא מְצָא אֶת יָדָיו וְרַגְלָיו. הַעֲנִינִים הַפְּנוּ אֶפּוֹא אֶל הַמְּגִיד רַבִּי יַעֲקֹב, וְהוּא פְתַח אֲתִי־פִּיו עַל־אֲתֵר וְהַחֵל בְּדְרָשׁוֹ וּבְמַשְׁלוֹ הַמְּרַתֵּן:

דְּבָרֵי הַיָּמִים

בַּט"ו בַּאלוֹל שְׁנַת רַצ"ה, נַפְטָר רַבִּי מִשֶׁה בִּן־אֶלְשֶׁכָּה, בַּעַל שו"ת 'מַהר"ם אֶל־אִשְׁקֶר' שְׂנַדְפַס, וְגַאון 'עַקֵּב' עַל הַטּוֹר שְׁנוֹת בַּכְּתָבִיד. הוּא נוֹלַד בַּסְּפָרַד, וְהָיָה בֵּין הַגּוֹלָם בְּגִירוּשׁ סְפָרַד הַמְּפּוֹרָס בְּשְׁנַת רַצ"ב. בְּנִדּוּדוֹ נִסַּע לְצַפּוֹן אֶפְרַיִקָה, אֲלֵא שְׂבַדְרַכּוֹ נַפַּל בִּידֵי פִירַאטִים - שׁוּדִי יִם, וּבְדָרָךְ נִסַּע לְיִצְחָק וְהִגִּיעַ לְתוֹנִים. מִשָּׁם נָדַד לִיוֹן, עַבֵר לְקַהֲרִי שְׂבַמְצָרִים וְכַה שִׁמֵּשׁ כְּדִין, וּבַעֲרׁוֹב יָמָיו עֲלָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְהַתְּגוּרָה בְּצַפַת בֵּין חַמְמִיָה הַנּוֹדַעִים, סְמוּךְ לְפַטְרִיתוֹ עֲלָה לְיִרוּשָׁלַם וְכַה נַפְטָר וְנַקְבֵר, הוּא נַחֲשָׁב לְאַחַד מַגְדוּלֵי הַמְּשִׁיבִים וְהַפּוֹסְקִים בְּדוּרוֹ, וּמְפּוֹרָסֵת הָיָה תְּשׁוּבַתוֹ הָאֲרוּכָה שְׂכַתֵּב לְהַגֵּן עַל־הַרְמַב"ב מִהַשְׁגוֹת רַבִּי שְׂמִיטׁוֹב אֲבִיר־שְׂמִיטׁוֹב הָרֵאשׁוֹן שְׂנַפְטָר בְּשְׁנַת ק"צ. אֶת תְּשׁוּבַתוֹ הוּא פּוֹתַח בְּשׁוֹרוֹת אֵלוֹ: "הַשְּׁגוֹת שֶׁהַשְּׂגָתִי עַל סְפָר הָאֲמוּנוֹת שְׂחַבֵר הַחֲכָם ר' שְׂמִיטׁוֹב וְ' שְׂמִיטׁוֹב, הַדּוֹבֵר עַל הַרֵב הַגְּדוּל צְדִיק יִסוּד עוֹלָם הַרְמַב"ב ז"ל עַתָּה... אִמֵר מִשָּׁה, קִנְאָה קִנְאָתִי לִיסוּד הַדַת וְהָאֲמוּנָה, שׁוֹרֵשׁ הַמַּדַע וְהַתְּבוּנָה, עֹמּוֹד הַתּוֹרָה וְהַחֲכָמָה הַתְּמִימָה, יִם הַדַעַת וְהַמְּזִימָה דְגַל הַתְּעוּדָה, הַנּוֹדַע בִּישְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה, הַרֵב הַמּוֹבַחֵק הַחֲסִיד הַגְּדוּל אוֹר הַעוֹלָם וּפְלֹאוֹ, מוֹשֵׁב הַיִּקָר וְיִשְׂאוֹ, הוּא קְדוֹשׁ הַרְמַב"ב ז"ל, אֲשֶׁר שָׁמוֹ אוֹתוֹ הַמּוֹרִים מְרַה לְחִיצֵי סְכּוּלוֹת, וְלַתַעֲרֵר לְשׁוֹנֵם וְדוּמִינִים... שׁוֹמוֹ שְׂמִים, עַל זֹאת תַּאבַל הָאָרֶץ וְיִוִּשִׁיב בָּהּ..."

בִּיל"ז בַּאלוֹל תַּל"ג, נַפְטָר רַבִּי חַיִּים בְּנַבְנִישִׁיתִי מְאִיזִמִיר, הַמְּכּוּנָה הַחֲבִי"ב, בַּעַל "כְּנַסַת הַגְּדוּלָה". מִשְׂפַחַת בְּנְבִינְשִׁלִּי הָיָה מִשְׂפַחָה עַתִּיקָה וּמִיּוֹסַת בִּישְׂרָאֵל, שְׂמוּצָאָה מְרֵאשִׁי הַגּוֹלָה בְּכַבֵּל אֲשֶׁר חֵי מוֹרַע בֵּית דוֹד עַתָּה ז"ל, חֲקוּרֵי הַדּוֹרוֹת כְּתוּב, כִּי אֶחָד מְצַאצֵאי הַמְּשַׁפְּחָה שְׂבַסְפָרַד, הִגִּיעַ אֶל הַעֵיר עַפְשִׁטִין שְׂבַמְדִינַת הַסוֹ בְּגַרְמִינִיָה, וּצַאצֵאי נַקְרָאוּ בְּשֵׁם 'עַפְשִׁטִין', מִמֶּנּוּ יִצְאוּ גְּאוּנִים נוֹדַעִים.

"מַעֲשֵׂה בְּעִשְׂרֵי אֶחָד שְׁהִיָּה לֹו בַת יַחֲדָה, וּכְשֶׁהִגִּיעָה לְפָרְקָה מְצָא לָהּ בַּחֲזוֹר מִיָּחַד בְּמִינוֹ. לְקִרְאָת הַחֲתָנָה הָזְמִינוּ חֲטִיט הַעִיר, וְהֵם הַחֲלוּ לְחַפֵּר מְלַבּוּשֵׁי כְבוֹד לְחַתָּן וּלְפִלָּה, וְלְכָל בְּנֵי הַמְּשַׁפְּחָה. כְּמִהַלְךְ הַעֲבוּדָה, רָאָה הַחֲטִט הָרֵאשִׁי כִּי חָסַר לוֹ מַעַט בַּד מַסּוּג מְסָרָם, וְהַעֲשִׂיר שְׁלַח אֲתִי־עֲבָדוֹ אֶל חֲנוּת הַבָּדִים שְׂבוֹ הָיָה רְגִיל לְרַכֵּשׁ אֲתִי־בְּדִיו, כְּדִי לְקַנּוֹת אֶת הַבַּד הַנְּחוּץ. רַכֵּשׁ הָעֲבָד אֲתִי־הַבַּד, וְטָרַם יִצְאִיתוֹ נִתָּן לוֹ הַמּוֹכֵר מֵאַה זְהוּבִים כְּמַתָּנָה לְחַתָּן, מִפְּנֵי שְׂיִבְצֵר מִמֶּנּוּ לְהַשְׁתַּתֵּף בְּחַתָּנָה. רָאָה זֹאת עֵינֵי אֶחָד, וְקָנָה אָף הוּא מַעַט מְאוּתוֹ בַּד שְׂקָנָה עַבְדוֹ שְׂלִי־הַעֲשִׂיר, וְהַמְּתוֹן לְקַבֵּל מֵאַה זְהוּבִים, אֲךָ הַמּוֹכֵר שָׁחַק מִמֶּנּוּ וְהַסְּבִיר לוֹ שְׁהַעֲשִׂיר קוֹנֵה מִמֶּנּוּ בְּאֶלְפֵי זְהוּבִים, וְלִכְּן נִתָּן לוֹ מַתָּנָה לְקִרְאָת הַחֲתָנָה. בְּיוֹם הַחֲתָנָה, נִסְעוּ בְּנֵי הַמְּשַׁפְּחָה אֶל עֵיר מְגוּרֵי הַחַתָּן, יַחַד עִם־כְּלֵי־הַבְּגָדִים וְהַתְּכֵשִׁיטִים, הַמְּאָכְלִים וְהַמְּשַׁקָּאוֹת, וּבְדָרָךְ אַרְעֵ אֶסוֹן וּכְלֵי־הַפְּרָפְרוֹת טְבַעוּ בְּנֵהָ, אֲוֹלָם הָאֵם וְהַפִּלָּה נִצְלוּ בְּקִשִׁי וְנִמְשׁוּ מִיְהַמִּים בְּעַלְפּוֹן. אֶחָד הַמְּשַׁרְתִים רָץ לְסַפֵּר לְאָבִי הַפִּלָּה אֲתִי־הָאֶסוֹן, אֲוֹלָם בַּכְּסִילוּתוֹ סָפַר תְּחִלָּה עַל הַמְּאָכְלִים וְהַמְּשַׁקָּאוֹת שְׂטַבַעוּ בְּנֵהָ, וְעַל הַמְּלַבּוּשִׁים וְהַתְּכֵשִׁיטִים, וְרַק לְכַסּוֹף סָפַר עַל הַפִּלָּה וְאָמַר שְׂנִמְשׁוּ מַעֲלָפוֹת מִמִּי בְּנֵהָ. לְאַחַר הַנְּשׂוּאִין, בְּקִשׁ הַחַתָּן לְשַׁקֵּד עַל־דְּלָתֵי הַחַתָּנָה, אֲלֵא שְׁהָאֵשָׁה שְׁהִיָּתָה רְגִילָה בַּתְּפִנוּקִים, דְּרָשָׁה מִמֶּנּוּ לְבַטֵּל אֲתִי־זְמָנוֹ לְטִיּוֹלִים וּבְטָלָה. הַחֵל חוֹתְנֵנו לְהַקְּנִיטוֹ, וּמִנַּע מִמֶּנּוּ מִזּוֹן, וְאָף שְׂכַר קוֹסַם וּמִכְשָׁף אֶחָד שְׂיָמִית אֲתִי־חַתָּנָה בְּהַבֵּל פִּיו. קִצָּה נַפְשׁוֹ שֶׁל הַחַתָּן וְחֲזוֹר לִישִׁיבַת רַבּוֹ, אֲצַלּוֹ לְמַד בְּבַחְרוּתוֹ, וְסַפֵּר לוֹ עַל־תְּלַאוֹתָיו. בָּא הַעֲשִׂיר לְחַפֵּשׁ אֲתִי־חַתָּנָה, וְקוֹנֵן בְּפָנָי רֵאשׁ הַיְשִׁיבָה עַל הַתְּנַהֲגוֹתוֹ, אֲלֵא שְׂזָה הוֹכִיחוֹ עַל שְׁהוּא מְרַעִיב אֶת חַתָּנָה הַצֵּעִיר. לְהַגְּנָתוֹ טַעַן הַעֲשִׂיר, שְׁהוּא נַעֲשֵׂה עֵינֵי וְאִין יָדוֹ מְשַׁנָּה לְכַלְכֵּל אֲתִי־חַתָּנָה. לְיָמִים, גִּרַשׁ הָאִישׁ אֲתִי־אִשְׁתּוֹ, נִשָּׂא אִשָּׁה אַחֲרַת וְהַתְּמַנָּה לְרַב שֶׁל עֵיר גְּדוֹלָה. כְּשֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵן, שְׂמָחוֹ עִמּוֹ כֵּל בְּנֵי הַקְּהָלָה, וּכְדִי לְשַׁמְחוֹ הַכְּטִיחוֹ לוֹ שְׂיָמְנוֹ אֲתִי־בְנוֹ תַּחַתָּיו לְאַחַר מְלֹאוֹת יָמָיו, אֲךָ הַרֵב בְּקִשׁ מִהֶם לְהַכְּטִיחַ לוֹ, כִּי יָמְנוֹ אֲתִי־הַבֵּן, גַּם אִם לֹא יְהִיָה גְדוֹל כְּמוֹהוֹ". סִים הַמְּגִיד אֲתִי־הַמְּשָׁל, וְאָמַר: "זֶה בְּאוּר הַתְּנוּבָה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קָדְמוּ אֲתֶכֶם בַּלְחָם וּבַמִּים, וְאִם תִּמְאָרוּ שְׂמָא מַחְמַת עֵינֵיהֶם נִגְהוּ כֵךְ בְּנֵי עֲמוּן וּמוֹאָב, אֲסִיבֵן פִּיצֵד 'שְׂכַר עֲלִיָה אֲתִי־בְלַעַם בְּרַעְיוֹר לְקַלְלָה?' לְקַלֵּל אֲתִי־יִשְׂרָאֵל הָיָה לְהֶם כְּסָף דִּי וְהוֹתֵר, רַק מַעַט לְחָם וּמִים לֹא הַשִּׁיגָה יָדָם? וְלִכְּן הַזְּבִירָה הַתּוֹרָה קָדַם אֲתִי־הַעֲנִין הַטְּפַל שְׂלֵא קָדְמוּ אֲתֶכֶם בַּלְחָם וּבַמִּים, וְלְאַחַר מִכֵּן אֲתִי־הַעֲשִׂיר שְׂשִׁכְרוּ אֲתִי־בְלַעַם בְּרַעְיוֹר לְקַלֵּל אֲתִי־יִשְׂרָאֵל, וְאִם תִּקְשָׁה פִּיצֵד אֲנִי מִבְּקִשִׁים אֶת זְכוּת אֲבְרָהָם, וְהִרִי אֲיָנֵנו בְּדַרְגָּתוֹ וְלֹא מוֹסְרִים אֶת נַפְשֵׁנוֹ כְּמוֹהוֹ? הִרִי שְׂדוּמִים אֲנִי לְאוֹתוֹ רַב, שְׂבַקֵּשׁ לְמַנּוֹת אֲתִי־בְנוֹ תַּחַתָּיו, גַּם כְּאֲשֶׁר לֹא יְהִיָה בְּדַרְגָּתוֹ, וְכֵךְ אֲנִי מְבַקֵּשִׁים רַחֲמִים בְּזְכוּת אֲבְרָהָם אֲבִינוֹ, וּמִתְּפַלְלִים שְׂהַקְּבֵי יַעֲנֵנו כְּמוֹ שְׂעֵנָה לוֹ בְּהַרְהוּרִיָה..."

משפחה

אחד מיקרירי ורושלים, היה ר' שלמה אליהו פרימן, ששמשו כמקדש שנים רבות לשמש בית הנקנסת התרבה בירושלים העתיקה, וכשומר נאמן בקבר רחל שבבית לחם. את זכרונותיו המעניינים העלה על-הכתב, ומהם נפרות מדותיו הנאצלות וישורתו הנלתי מצויה. בין הספורים הוא מספר על מצות השבת אבדה שזכה לקיים, שלא על-מנת לקבל פרס, ומר-השמים שלמו לו את-שכרו בעולם הזה והקנו כקמת לו לעולם הבא. וזה הוא מספר: "בשנת כבוש ארץ ישראל בידי הבריטים, בקרו בירושלים כמה חילים יהודיים ששרתו בצבא הבריטי. יום אחד יצאתי מהעיר לרגל עסקי, וכשהגעתי למלון 'גרנד הוטל', מצאתי ארנק גדול. הרחוב היה דרוק באנשים, ואף אחד לא הרגיש בשהומתי את-המצויאה. הכנסתי את-הארנק תחת מעילי, מבלי לבדוק מה יש בפנים, שכן וראתי לפתח את-הארנק באמצע הרחוב, שמא יבחינו בי. בשהגעתי קרוב לשער יפו, עבר לדיי קצין יהודי, וראיתי שפניו הנרות פסיד והוא מחפש דבר שצאב ממנו. הלכתי אחריו, וראיתי עולה אל-המלון הנזכר, שבסמוך לו מצאתי את-הארנק. אינני יודע עדי-היום מדוע משך אותי לכי לראותו ולהרגיש בצער, אולם עליתי אחריו ושאלתי את בעל המלון מדוע הקצין היהודי פה נרגש, ואמר לי שצאב ממנו דבר-מה ואינו מספר מה אבד. עליתי לקומה השנייה, דפקתי על-דלתו, וראיתי אדם שנגראה כמת. נכנסתי ואמרתי, 'לא באתי לבקש ממך שום דבר, אלא לטובתך', ומיד הוצאתי את הארנק הגדול מתחת מעילי. בשהקצין ראה את-הארנק שלו, נפל על-צווארי וזכה מרב שמחה. הוא הזמין אותי לשבת, ונשמה חדשה נכנסה בו. לאחר שפתח את הארנק וראה, כמובן, שאף אחד לא נגע בזה, הוציא שטר כדי לתת לי. אפילו לא שמתי לב כמה היה, חמש, עשר או חמשים לירות, ומיד אמרתי לו להכניס את-הכסף בחזרה לארנק, מפני שבעבור מצות השבת אבדה, לא מקבלים שום שכר. הקצין הודה לי ששוב ושוב, ואמר לי שאם לא הייתי בא בעצמי, לא היה יכול למצא את-הארנק, מכיון שלא היו בו שום סמנים, לא תמונות ולא ידיות אחרים, רק שטרות כסף, וכמובן שלא שאלתי אותו באיזה סכום מדבר. אחרי שהתאושש, שאל אותי איך ידעתי לבוא אליו כדי להחזיר לו את-הארנק, מבלי שפתחה שם כתבת, וספרתי לו שבאשר באתי בחזרה אל-המקום בו מצאתי את-הארנק, ראיתי את-פניו שהיו לבנות פסיד, והוא ממשש בכיסיו, והבנתי כי הארנק שייך לו. הקצין בקש ממני שוב שאקבל ממנו מתנה, אולם אמרתי לו שאפילו פרסות אחת לא אקבל, ולא בכל-יום מודפנת לי מצוה חשונה כזו של השבת אבדה והצלת נפש מישואל. אחרי כמה חדשים, שלם לי הקב"ה על-המצוה. היה זה במוצאי שמחת תורה, ובכיתי היו שמונה שרשראות של מרגליות וקורות מהסוג המשפח ביותר, אותן בקשתי להראות לתיר אחד שהתעניו בדבר. הלכתי למלון אמדוויסקי, ושם שמחתי בשמחת התורה, עד ששבחתי מענין המרגליות. בשעה אחת-עשרה בלילה, ראיתי שפיסי קרוע והמרגליות נעלמו. ערפן היה כמה מאות לירות מצריות, כסום גדול מאד שלא היה ביכולתי לשלמו, והיתה לי עגמת נפש גדולה, שכן המרגליות היו של אשה אלמנה שספרה אותן בידי. התחנקה ולא התיאשת, ובטחתי בה שיעשה לי נס. ירדתי בחצי הלילה, והלכתי דרך רחוב השלשלת, רחוב בו מתגוררים ערבים רבים, ובמעלה הרחוב נפלתי. והנה אני חש כי ידי נמצאת על מטפחת הדב שלי, ובה כל-המרגליות. מאות אנשים רדו עליה במקדש שעות הלילה, ואף אחד לא הרגיש בשויה. חוטי השרשראות היו קרועים מדיסת רגלי העוברים ושבים, אולם בלי-המרגליות היו במטפחת, ואף אחת מהן לא הלכה לאבוד. אמרתי לעצמי, מה רבו מעשיך ה', בלם בחכמה עשיתי, ואין הקב"ה מקפח שכר בלי-בריה ומשלים לאיש כמעשהו.

מטעים

את-חמור אחיד או שורו (כ.כ.ד)

בקומא ואולא, כי מצוה אתה לתקדים ולקבלת לסייע בפריקה וטיעיה, אף אם בעל החמור הוא שונאך, והטעמים מהפך פשטא מרמזים שצריך להפך רצונה הפשוט שלא לסייע לו ולבטל שנתתה כלפיו. ויש לסייע רק עם בעליו עמו, ולכן נפלים בדרך בזקף קטו, לסייע לו מעט עמו. (מנחת אברהם)

נשף בלי-דבר אשר ישף (כ.כ.ה)

אמרו חז"ל במסכת בבא-מציעא: תניא, רבי שמעון ברי-יוחאי אומר, מניין לנושה בחבירו מנה ואינו רגיל לתקדים לו שלום, שאסור לתקדים לו שלום? תלמוד לומר, בלי-דבר אשר ישף, אפילו דבור אסור. ולכן מטעמת תבת נשף בזקף גדול, לרמוז שהרביית מה חמורה, עד שאפילו דבור והקדמת שלום אסורים, שהם רביית דברים. (ויקום על-התורה)

אשר קרף בדרך (כ.כ.ו)

בטעמי קומא ואולא רביעי, לרמוז לדברי רש"י שעמלק היה הראשון שהקדים ובא להלחם עם ישראל, כאותו קרבליעל שקפץ לתוך האמבטי הירוחתת וקרחה בפני אהר"ם. ושם הרביעי מרמוז על שבט דן, שעליו דרשו חז"ל את הפסוק ויזנב בך בלי-הנחשלים אחריו, זה שבט דן, ששלטון הענין מפני שהיו בהם עובדי עבודה זרה, ודן היה הדגל הרביעי והאחרון לנסיעת הדגלים. (פני יוסף)

מדגש

פתגם שגור הוא בפי הבריות: "מדחציף כלי האי, שמע מנה ממזר הוא". למרות שהפתגם מובא בספרים רבים בשם חז"ל, הרי שהנחם המדק בנבא מציעא הוא: "שמע מנה רשיעא הוא". ה'תוספות יוסטוב' מביא פתגם זה בפרשו לתענית וכתב "בדאמרוי", ויחכו שהיתה לו גרסה כזו בגמרא, אך הפתגם נחשב בין הפתגמים השגורים בפירוש, ומקורם אינו מדברי חז"ל, וכעין זה כתב גם הרשב"ם שהם עז-פנים. על הרבי ר' השיל מקרקא מספרים שלא נשא פנים לעשרים, והסביר פעם בדרך צחות את דברי חז"ל "קסף משהר ממזורים". ותמוה, כיצד יתכן שכסף יוכל לטהר אסור מן-התורה? אלא שפתגם שגור הוא שמי שהוא חצוה ועז-פנים הוא ממזר, אולם זה רק באדם עני, אבל בעשיר כבר אמר שלמה ויעשיר יענה עזות, ונמצא אפוא, שהכסף טהור...

ממלכה

הקסיד רבי פרוץ מוציקון, מחשובי משפיעי הב"ד, היה אומר שכל מטרתה של התועדות בין חברים מבקשי ה', היא לחיות את-עצמו בעבודת הבורא ולהתייח אחרים, וכדי לעזור את-ההתלהבות והחיות, שותים מעט משקה חרוף. פעם ישב והתעד עם חברו רבי יוחנן גורדון, וקסמו בלחט בדברי תורה וחסידות. בקש רבי יוחנן לטעם מעט לחיים, ואמר בדרך צחות שהוא מעדיף משקה לבן שחרי נאמר "עם-לבן גרתי"... נענה רבי פרוץ לעמיתו ואמר: "בנון הוא, אלא שאין לתעב גם משקה אדם, שהרי נאמר "לא-יתעב אדם, כי אחיד הוא"...

הגרי"ז מבריסק הלך פעם עם רבי איסר זלמן מלצר ברחובות ירושלים, והנה למרגלותם מטפחת זרוקה, שנגלה בנראה מביסו של מארדהו. החלו השנים לפלפל ביניהם בדיון "זקן ואינה לפיי-כבודו", ובין הדברים אמר רבי איסר זלמן: "חבל שרבנו החפץ חיים, לא עשה לקוט על חשן משפט ועל הלכות השבת אבדה, כי בזה היינו מוצאים את דינו ורגלנו בהלכות אבדה המסעפות". פשטמע הרב מבריסק את התאר "לקוט" מפי רבי איסר זלמן, השתנו פניו, ואמר: "אספר לומר מעשה שהיה בבית אבא (רבי חיים מבריסק). כשעמד החפץ חיים' להעלות על-הכתב את חבורו המפרסם 'משנה ברורה', בא עם כמה קנטרסים מחבורו לאבי, כדי להראות את-מפעלו וזכה לשמע את חות דעתו הגדולה. התפעל אבא מן-החבור הנפלא, עד שגם אני שהייתי בחדר הסמוך, נקראתי על-ידו לראות את מלאכת המחשבת של החפץ חיים. הצצתי גם אני בעלי הספר, וקראתי בהתפעלות 'לקוט יפה'. כששמע אבא את-דברי, פנה אלי בתוקחה, 'לקוט!?' 'יכי זהו לקוט? הלא זוהי עבודה גדולה ומלאכת נהנה נושאי הכלים בהלכה, למן הראשו שבראשונים ועד לאחרון שבאחרונים? והיה נכר מבין דבריו, כי מלה זו נחשבת לפחיתות כבוד לפי רוב ערכו של-הספר". "ומאז", סיים הגרי"ז את-דבריו, "איננו יכול ואינו מסוגל לשמע את התאר 'לקוט', על הספר החשוב הלזה".

אל ביתו של רבי יחזקאל שרגא משינובה, הגיע פעם ח"ט אחד, ומיד בראותו אותו, אורז פניו שלי-הרבי. בשמחה עצומה הושיט את-ידו לכיסו, ושלף משם כמה כפתורים שהיו קשורים בחוט, ומסר אותם מתוך שמחה שלי-מצוה אל-הח"ט. התברר, כי לפני ומרמה תפר אותו ח"ט את-מעילו שלי-הרבי, וכאשר הביאו אליו, מצא בכיסו המעיל כמה כפתורים, אותם שבח הח"ט. מני אז, שמר הרבי את-הכפתורים, ומיד כשגא הח"ט לפניו, שמח לקיים את מצות השבת אבדה, לה יחל וצפה זמן פה רב, ושמה על שגלה בידו לקומה.

"ביידיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו" - למה נעשה בנו סורר ומורה, שפר מן-הדרך והוא מצער את-אביו מולידו? מפני ש"איננו שמע בקול אביו", שהאב עצמו איננו שומע בקול אביו שבשמים, ומדה כנגד מדה, אף בנו איננו שומע בקולו... (תולדות יעקב יוסף)